



چرا عرفان‌های نوپدید برای جوان امروز جذاب‌اند؟

عرفان‌های نوظهور برای جوان امروز جذابیت دارند، چون احساس می‌کند پربازده و زودبازده هستند، در حالی که مسیر سیر و سلوک عرفانی چنین مسیر کوتاهی نیست.

عرفان‌های نوظهور برای جوان امروز جذابیت دارند، چون احساس می‌کند پربازده و زودبازده هستند، در حالی که مسیر سیر و سلوک عرفانی چنین مسیر کوتاهی نیست.

به گزارش خبرگزاری مهر، دهمین نشست پیش‌همایش «امتداد اجتماعی عرفان در ساحت تمدنی» با موضوع «افزایش اضطراب و فرسودگی روانی در عرفان‌های نوپدید در برابر عرفان حقیقی و توحیدی با نگاه حکمرانی تمدنی» با ارائه حجت الاسلام دکتر جعفریان، عضو گروه عرفان و مدیر گروه شیعه‌شناسی مجتمع حکمت و ادیان جامعه المصطفی (ص)، برگزار شد.

عرفان‌های نوپدید و افزایش اضطراب؛ ضرورت توجه به عرفان توحیدی در حکمرانی تمدنی

به گزارش روابط عمومی پژوهشکده تبلیغ و مطالعات اسلامی باقرالعلوم (ع)، در این نشست که با دبیری علمی جناب آقای شریف یزدی روانشناس و مدرس حوزه و دانشگاه در پژوهشکده تبلیغ و مطالعات اسلامی باقرالعلوم (ع) برگزار شد، نسبت عرفان با اضطراب و آرامش، ظرفیت عرفان توحیدی در اصلاح بینش و رفتار انسان، تفاوت عرفان اسلامی با عرفان‌های نوپدید و نقش حکمرانی در ترویج معنویت و عرفان اسلامی مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

شریف یزدی، دبیر علمی نشست، در ابتدای بحث با اشاره به گسترش عرفان‌های نوظهور یا نوپدید در دنیای معاصر اظهار کرد: این مفهوم تا حدی از سبک زندگی مدرنیته بشر امروز تأثیر گرفته است؛ سبک زندگی‌ای که با مصرف‌گرایی، رفاه‌طلبی یا رفاه زدگی، غریزه‌گرایی و مفاهیم دیگر همراه شده و تبعات آن معمولاً نوعی ناآرامی، تنش، استرس و اضطراب برای انسان امروز به دنبال دارد.

وی افزود: انسان امروز برای تأمین و کاهش این استرس به دنبال منبعی برای آرامش است و با توجه به اینکه ذاتاً موجودی نوگراست، عرفان‌های نوپدید برای او جذابیت پیدا می‌کنند.

آقای شریف یزدی پرسش اصلی نشست را این گونه مطرح کرد که آیا این عرفان‌ها واقعاً می‌توانند برای بشر امروز منبع آرامش باشند یا خیر.

رابطه انسان با خدا، قرآن و اهل بیت (ع) در سبک زندگی

حجت الاسلام دکتر جعفریان در این نشست با اشاره به تجربه خود در مطالعه عرفان‌های شرقی و غربی، گفت: مسئله اصلی این است که آیا عرفان می‌تواند برای اضطراب و استرس انسان کاری انجام دهد و اگر می‌تواند، عرفان‌های نوپدید تا چه اندازه و عرفان حقیقی تا چه اندازه می‌توانند در این زمینه مؤثر باشند.

وی با بیان اینکه اضطراب در اصل یک مکانیسم دفاعی طبیعی در انسان است، افزود: امروز اضطراب به شکل یک اختلال و حتی «بیماری قرن» مورد توجه قرار گرفته است. در کنار آن، مفهوم «سلامت معنوی» نیز مطرح شده که به ثبات وجودی انسان و دور بودن او از بیماری‌های روحی و معنوی ارتباط پیدا می‌کند.

حجت الاسلام جعفریان با اشاره به سبک زندگی و روابط مختلف انسان اظهار کرد: برای انسان می‌توان حوزه‌هایی از ارتباط با حق، ارتباط با قرآن و اهل بیت (ع) و ارتباط با دیگر انسان‌ها را در نظر گرفت و برای این روابط، سبک زندگی متناسبی تعریف کرد.

وی در ادامه به سه سطح مواجهه با مشکلات اجتماعی و خانوادگی اشاره کرد و گفت: پایین‌ترین سطح، سطح حقوق و قانون است. در این سطح، فرد حق خود را مطالبه می‌کند و مسئله از طریق قانون پیگیری می‌شود؛ اما همین اختلافات حقوقی نیز می‌تواند برای انسان ایجاد استرس کند.

وی افزود: سطح بالاتر، اخلاق است؛ یعنی انسان به جای اینکه صرفاً به دنبال حق خود باشد، از صبر، تحمل و گذشت استفاده

کند. البته اخلاق لزوماً مبتنی بر خدا نیست و ممکن است فرد بر اساس وجدان یا حقوق انسان ها رفتار اخلاقی داشته باشد؛ اما اخلاق اسلامی در سطح بالاتری قرار می گیرد و خدامحوری در آن مطرح است.

عرفان، فراتر از اخلاق و مبتنی بر خدامحوری

حجت الاسلام جعفریان گفت: عرفان را می توان در مرتبه ای بالاتر از اخلاق قرار داد، چون در عرفان خدامحوری مطرح است و انسان عالم را جلوه و مظهر اسماء و صفات الهی می بیند.

وی درباره امتداد اجتماعی عرفان نیز اظهار کرد: وقتی از «امتداد عرفان در جامعه» سخن می گوئیم، بحث این است که این نگاه عرفانی فقط در زندگی فردی باقی نماند و بتواند در جامعه نیز مورد استفاده قرار گیرد.

او افزود: اگر ابعاد عرفان در حوزه شناخت، عاطفه و عمل در جامعه امتداد پیدا کند، می تواند در حل برخی مشکلات اجتماعی مؤثر باشد. البته معمولاً این اشکال مطرح می شود که عرفان امری فردی و منزوی است و باید نشان داد که چگونه می تواند اثر اجتماعی داشته باشد.

حجت الاسلام جعفریان با توضیح درباره اضطراب گفت: اضطراب، اشتغال ذهنی مفرط نسبت به آینده ای است که برای انسان مشخص نیست. این مسئله هم در حوزه شناختی، هم در حوزه فیزیولوژیک و هم در رفتار انسان خود را نشان می دهد.

وی ادامه داد: در حوزه شناختی، فرد دائماً درگیر فکر و نگرانی درباره آینده است. در حوزه فیزیولوژیک، نشانه هایی مانند تپش قلب، تعریق، تکرر ادرار، مشکلات گوارشی و بی خوابی ممکن است ایجاد شود و در حوزه رفتاری نیز فرد ممکن است به دلیل اضطراب از انجام کارهای جدید یا حضور در جلسات و موقعیت های جدید اجتناب کند.

مدیر گروه شیعه شناسی مجتمع حکمت و ادیان جامعه المصطفی(ص) درباره راه های درمان اضطراب گفت: برای اضطراب، روش های پزشکی و دارویی و حتی روش هایی مانند تحریک مغزی مطرح است و در حوزه روان شناسی نیز روش های مختلفی وجود دارد.

حجت الاسلام جعفریان افزود: عرفان عمدتاً از طریق اصلاح بینش و نگاه انسان به مسئله وارد می شود، اما این به معنای آن نیست که فقط دانستن یک مطلب کافی باشد. نماز، دعا، ذکر، مراقبه و برخی رفتارهای دیگر نیز در این مسیر مورد استفاده قرار می گیرند.

وی تأکید کرد: اگر این رفتارها نتوانند در بینش انسان تغییر ایجاد کنند، ممکن است اثر آنها موقتی باشد. بنابراین رفتار می تواند در کنار اصلاح بینش قرار بگیرد.

نمی توان همه عرفان های نوپدید را یکسان دانست

حجت الاسلام جعفریان در ادامه با اشاره به عرفان های نوظهور گفت: در برخی از کتاب هایی که در نقد این جریان ها نوشته شده، همه عرفان های نوظهور فاقد اثر معرفی شده اند، در حالی که در این جریان ها مطالب درست و نادرست در کنار هم وجود دارد و بعضی از آنها در عمل نیز می توانند تأثیراتی داشته باشند.

مدیر گروه شیعه شناسی مجتمع حکمت و ادیان جامعه المصطفی(ص) با اشاره به برخی آثار مربوط به دلایلی لاما و مباحثی مانند «نامتناهی» و «مطلق» گفت: نمی توان بدون بررسی، همه مطالب این جریان ها را یکسره رد کرد.

وی تأکید کرد: نقد این جریان ها باید از سوی کسی صورت بگیرد که شناخت کافی از عرفان داشته باشد. کسی که صرفاً با هدف دفاع از دین وارد بحث می شود، ممکن است بیشتر در جایگاه دفاع از دین قرار بگیرد؛ اما متخصص عرفان می تواند درباره درستی یا نادرستی مباحث و همچنین آثار عملی آنها داوری کند.

حجت الاسلام جعفریان با اشاره به اینکه در نگاه اسلامی، مسیر حق باید مشخص باشد، گفت: همان طور که درباره ادیان گفته می شود که اگر یک دین حق است، باید مسیر رسیدن به آن مشخص باشد، در عرفان نیز باید مسیر درست شناخته شود.

وی افزود: در اسلام، محور پیامبر اکرم(ص) است و در تشیع نیز مسیر تشیع دوازده امامی مطرح است و در ادامه، انسان باید در

مسیر معتبر حرکت کند. عرفانی که با این مسیر هماهنگ باشد، می تواند انسان را به مقصد برساند.

استاد حوزه علمیه قم با اشاره به برخی مباحث مطرح شده در آثار حضرت امام خمینی(ره) درباره مقامات سیر و سلوک، از مقام تسلیم و رضا سخن گفت و توضیح داد: در مقام تسلیم، انسان هنوز اراده دارد، اما اراده خود را در برابر اراده خداوند قرار می دهد و در مقام رضا، نسبت به آنچه خداوند برای او قرار داده، رضایت پیدا می کند.

وی این وضعیت را در کاهش اضطراب و دلهره مؤثر دانست و به ویژه به موقعیت های دشواری مانند جنگ اشاره کرد.

حجت الاسلام جعفریان در ادامه به مفهوم صبر پرداخت و گفت: برخی تصور می کنند صبر به این معناست که انسان در برابر سختی ها هیچ سخنی نگوید و اعتراض نکنید، در حالی که میان اضطراب پیش از وقوع یک حادثه و ناراحتی پس از وقوع آن باید تفاوت گذاشت.

وی با اشاره به دیدگاه ابن عربی درباره صبر افزود: شکایت کردن به خداوند با شکایت کردن نزد مردم تفاوت دارد و انسان می تواند عجز خود را نزد خداوند اظهار کند.

عضو هیات علمی گروه عرفان جامعه المصطفی(ص) با اشاره به حضرت ایوب(ع) و همچنین برخی سخنان حضرت امام خمینی(ره)، بر این نکته تأکید کرد که اظهار ناراحتی نزد خداوند با صبر منافاتی ندارد.

حجت الاسلام جعفریان یکی دیگر از راه های کاهش اضطراب را تغییر نگاه انسان به حضور خداوند دانست و با اشاره به ماجرای هجرت پیامبر اکرم(ص) و تعبیر «لا تحزن» گفت: در نگاه عرفانی، مسئله فقط این نیست که خداوند از وضعیت انسان آگاه است، بلکه بحث «معیت» و همراهی خداوند مطرح می شود.

وی با اشاره به حضرت موسی(ع) و آیات مربوط به همراهی خداوند با ایشان گفت: در ماجرای حضرت موسی(ع)، هنگامی که یاران او احساس کردند گرفتار خواهند شد، مسئله این است که حضرت موسی(ع) می گوید «إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ».

وی افزود: این نگاه عرفانی به خداوند، یعنی اینکه انسان خدا را حاضر و همراه خود ببیند، با نگاه صرفاً فلسفی یا کلامی به علم خداوند تفاوت دارد.

حجت الاسلام جعفریان همچنین با اشاره به نگاه نهج البلاغه به دنیا گفت: تغییر نگاه انسان به خدا و دنیا می تواند سبک زندگی او را تغییر دهد و در کاهش اضطراب مؤثر باشد.

عرفان های نوظهور زودبازده و پربازده هستند

آقای شریف یزدی، دبیر علمی نشست، در ادامه با اشاره به جذابیت عرفان های نوپدید برای جوانان گفت: عرفان توحیدی و عرفان اسلامی قطعاً راهکارهای خوبی در حوزه بینش و رفتار دارد، اما پرسش این است که چرا جوان امروز به سراغ عرفان های نوپدید و به تعبیری «عرفان های التقاطی» می رود.

وی با اشاره به نمونه هایی مانند اوشو، سای بابا و دالایی لاما افزود: امروز حتی شکل هایی از معنویت و مراقبه وجود دارد که برای جوان جذاب است؛ مثلاً فرد درختی را بغل می کند، گریه می کند و تصور می کند به آرامش می رسد.

شریف یزدی گفت: این روش ها برای جوان امروز جذابیت دارند، چون احساس می کند پربازده و زودبازده هستند، در حالی که مسیر سیر و سلوک عرفانی چنین مسیر کوتاهی نیست.

وی سپس این پرسش را مطرح کرد که حاکمیت اسلامی برای ترویج عرفان اسلامی چه کاری می تواند انجام دهد.

شریف یزدی افزود: جوان امروز در سبک زندگی خود با اضطراب مواجه است و نیاز به آرامش دارد و این آرامش را باید از معنویت و عرفان بگیرد. بنابراین باید دید حکمرانی اسلامی چه توصیه ای می تواند داشته باشد تا جوان بتواند از عرفان در زندگی خود استفاده کند و به آرامش حقیقی و پایدار برسد.

تجربه حضرت امام(ره) در آوردن عرفان به فضای عمومی

حجت الاسلام دکتر جعفریان در پاسخ به این بحث، به تجربه حضرت امام خمینی(ره) اشاره کرد و گفت: عرفان در طول تاریخ با مخالفت های زیادی مواجه بوده است.

وی با اشاره به تفسیر سوره حمد حضرت امام(ره) در اوایل انقلاب در رادیو گفت: این برنامه پس از هفت جلسه متوقف شد و وقتی درباره علت آن پرس وجو شد، گفته شد برخی آقایان پیام داده اند که اگر این مطالب ادامه پیدا کند، ممکن است نسبت به حمایت از انقلاب مسئله ایجاد شود. اما امام خمینی در سیره عملی و حکمرانی عرفانی خود توانست دست به تربیت نفوس بزند در سطح عموم جامعه بزند و مفاهیم عرفانی و اخلاقی را ترویج نماید. گزاره هایی مثل عالم محضر خداست در محضر او معصیت نکنید، اوج عرفان است.

وی همچنین درباره وضعیت عرفان در غرب گفت: برخی جریان های غربی علاقه دارند دین و شریعت در معنویت مطرح نباشد و به همین دلیل از عرفان های سکولار حمایت می شود و برای آنها امکانات فراهم می کنند.

عرفان نظری، پشتوانه عرفان عملی است

حجت الاسلام جعفریان با اشاره به اهمیت عرفان نظری در کنار عرفان عملی گفت: عرفان عملی پشتوانه نظری می خواهد و اگر پشتوانه بینشی در کنار آن نباشد، ممکن است انسان به گمراهی کشیده شود.

وی عرفان را به لبه شمشیر تشبیه کرد و گفت: مسیر عرفان بسیار حساس است و ممکن است فردی در این مسیر حرکت کند اما در ادامه از مسیر درست فاصله بگیرد.

مدیر گروه شیعه شناسی مجتمع حکمت و ادیان جامعه المصطفی(ص) با اشاره به برخی تجربه ها و دیدگاه های مطرح در حوزه عرفان تأکید کرد که عرفان عملی بدون پشتوانه نظری می تواند انسان را در تشخیص مسیر دچار مشکل کند.

حجت الاسلام جعفریان در بخش دیگری از سخنان خود به برخی توانایی هایی اشاره کرد که افراد در نتیجه ذکر، ریاضت و تمرین های خاص به دست می آورند.

وی گفت: ممکن است فردی با ریاضت های سخت به توانایی هایی برسد و حتی در برخی جریان ها، افراد بدون اعتقاد اسلامی نیز بر اثر ریاضت به قابلیت هایی دست پیدا کنند.

استاد حوزه علمیه قم با اشاره به اینکه این قابلیت ها می توانند آثار واقعی داشته باشند، افزود: مشکل از جایی آغاز می شود که فرد این قدرت ها را حقیقت نهایی بداند و تصور کند رسیدن به چنین توانایی هایی پایان مسیر است.

حجت الاسلام جعفریان گفت: در اینجا جایگاه عرفان نظری روشن می شود؛ باید مشخص شود کدام راه درست و کدام راه غلط است و چه مسیری باید طی شود. به گفته وی، در این مسیر وجود یک شریعت معتبر اهمیت دارد.

وی در ادامه به داستان فردی هندی اشاره کرد که مدعی علم غیب بود و نزد امام معصوم(ع) آمد و پس از قرار گرفتن در مسیر اطاعت از امام، آن حالت از او گرفته شد.

حجت الاسلام جعفریان با اشاره به برخی عرفان های نوظهور گفت: بعضی از این جریان ها به واسطه ریاضت هایی که انجام داده اند، می توانند آثاری داشته باشند، اما آرامشی که ایجاد می کنند ممکن است مقطعی باشد.

عرفان اهل بیتی و نسبت آن با عرفان نظری و عملی

وی افزود: مسئله این است که این جریان ها ممکن است فرد را از دین جدا کنند و او را تابع خود قرار دهند و حتی در ادامه، او را به انجام کارهایی دعوت کنند که با مسیر درست سازگار نیست.

مدیر گروه شیعه شناسی مجتمع حکمت و ادیان جامعه المصطفی (ص) تأکید کرد: هر احساس آرامشی را نمی توان آرامش حقیقی دانست و ممکن است آنچه فرد تجربه می کند، صرفاً توهم آرامش باشد.

حجت الاسلام جعفریان در بخش دیگری از سخنان خود درباره تعبیر «عرفان اهل بیته» گفت: در این زمینه بحث هایی درباره اصطلاحات و نسبت آنها با عرفان مطرح شده است.

وی با اشاره به جریان هایی مانند شبلی و جنید بغدادی گفت: در قرون دوم و سوم هجری، شبلی برخی مطالب عرفانی را در منبر مطرح می کرد و جنید به او تذکر می داد که این مطالب را نباید برای عموم مطرح کرد و این مباحث در فضای خصوصی میان افراد خاص بیان می شده است.

وی افزود: کاری که حضرت امام(ره) انجام داد این بود که عرفان را به سطح جامعه آورد و بسیاری از مباحث عرفانی را وارد فضای عمومی کرد.

معرفی عرفان اسلامی به جوان، نخستین گام است

آقای شریف یزدی در ادامه تأکید کرد: حتی اگر بتوانیم در حد معرفی به جوان جامعه بگوییم که عرفان اسلامی وجود دارد و می تواند آرامشی عمیق تر، پایدارتر و مؤثرتر از آنچه جوان به دنبال آن است، فراهم کند، کار مهمی انجام شده است.

وی افزود: امروز برخی عرفان های نوپدید به دلیل استفاده از روش هایی مانند تمرکز و مراقبه، ورودی جذابی برای جوان دارند و روی اموری دست می گذارند که برای او جذاب است.

دبیر علمی نشست با اشاره به وضعیت موجود گفت: عرفان توحیدی و عرفان حقیقی در جامعه ما جایگاه قوی و محکمی ندارد و حوزه علمیه نیز در این زمینه با مسئله مواجه است.

وی گفت: جوان امروز تشنه معنویت، تشنه عرفان و در نهایت تشنه خداست، اما وقتی برای او راهکارهای روشن و قابل استفاده ارائه نشود، طبیعی است که روش های ساده و سریع معنویت های نوظهور برای او جذابیت پیدا کند.

مخالفت با عرفان و مسئله جایگاه آن در حوزه

حجت الاسلام جعفریان با تأکید بر اینکه دنیای امروز باید عرفان حقیقی را برای جوانان و تشنگان حقیقت معرفی کند، قصور حوزه در این زمینه را جدی دانست. ایشان در ادامه با اشاره به برخی مخالفت ها با عرفان در فضای حوزه گفت: حتی در میان افرادی که در حوزه کلام و فلسفه فعالیت می کنند، کسانی هستند که در کلاس های خود طلاب را نسبت به عرفان بدبین می کنند.

وی افزود: طلبه ای که برای پاسخ به شبهات و فهم مباحث عقلی و اعتقادی وارد این مسیر شده است، ممکن است با چنین مواجهه ای از دنبال کردن مباحث عرفانی منصرف شود.

مدیر گروه شیعه شناسی مجتمع حکمت و ادیان جامعه المصطفی (ص) یکی از مسائل این حوزه را عدم فهم حقیقت توحید و همچنین عدم فهم مباحث هستی شناختی دانست.

حجت الاسلام جعفریان با اشاره به اختلاف دیدگاه های موجود در عرفان نظری گفت: این اختلاف ها سابقه تاریخی دارند و در نمونه ای مانند علماءالدوله سمنانی و عبدالرزاق کاشانی نیز دیده می شوند.

وی با اشاره به اینکه این دو در عرفان عملی استاد مشترک داشته اند، گفت: با وجود این، در عرفان نظری اختلاف دیدگاه داشتند و درباره مباحثی مانند وحدت وجود و وحدت شهود با یکدیگر اختلاف نظر داشتند.

استاد عرفان حوزه علمیه قم افزود: بنابراین، اختلاف در عرفان نظری مسئله ای است که از گذشته وجود داشته و باید آن را در جایگاه خودش بررسی کرد.

ضرورت ورود عرفان به مطالعات میان رشته ای؛ سطح عمومی عرفان را می توان در اختیار مردم قرار داد

حجت الاسلام جعفریان با تأکید بر اینکه عرفان دارای سطوح مختلف است، گفت: همان طور که برخی مراتب بالای عرفان ممکن است مخصوص افراد خاص باشد، سطح عادی و معمولی عرفان را می توان در اختیار عموم مردم قرار داد.

وی در بخش پایانی سخنان خود بر ضرورت ورود عرفان به مطالعات میان رشته ای تأکید کرد و گفت: باید عرفان را در کنار رشته های دیگر و به صورت انضمامی مورد مطالعه قرار داد.

این استاد حوزه افزود: می توان رابطه عرفان با علوم سیاسی، جامعه شناسی و روان شناسی را بررسی کرد و درباره موضوعاتی مانند علوم سیاسی عرفانی، روان شناسی عرفانی و جامعه شناسی عرفانی مطالعه کرد.

حجت الاسلام جعفریان گفت: باید بررسی شود که عرفان چه اثری بر پدیده های اجتماعی دارد و مبانی عرفانی تا چه اندازه می توانند مکاتب و رویکردهای موجود در روان شناسی و جامعه شناسی را ارتقا یا تعدیل کنند.

وی گفت: حتی می توان در حوزه جامعه شناسی، قاعده ای را بر اساس مبانی عرفانی مطرح کرد و به این ترتیب، تأثیر مبانی عرفانی بر علوم اجتماعی را به شکل جدی تری دنبال کرد.